

PAPER DETAILS

TITLE: Fehîm-i Kadîm'in Bahr-i Tavîl'i

AUTHORS: Yunus KAPLAN

PAGES: 167-176

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3169786>

YUNUS KAPLAN**

Fehîm-i Kadîm'in Bahr-ı Tavîl'i

Fehîm-i Kadîm's Bahr-ı Tavîl

ÖZET

Bahr-ı tavîl, klasik Türk edebiyatında manzum-mensur arasında kalan nazım şekillerinden biridir. Örneklerine az rastlanan bu nazım şeklinde de diğer nazım şekillerinde olduğu gibi klasik Türk edebiyatının kurallarına sadık kalınarak çok farklı konular çeşitli mazmun, hayal ve ifade tarzlarıyla dile getirilmiştir.

Edebiyatımızda Anadolu sahasında ilk örneğini XV. yüzyılda Ahmet Paşa'nın yazdığı bu nazım şeklini, çeşitli dönemlerde birçok şairin tercih ettiği bilinmektedir. Bunlardan biri de XVII. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Fehîm-i Kadîm'dir. Fehîm, hem şekil ve muhteva hem de üslup bakımından diğerlerinden farklılık arz eden bu bahr-ı tavîlde; Arap, Arnavut, Ermeni, Rum, Yahudi, Tatar, Türk, Acem ve kendi ağzından olmak üzere dokuz farklı dil ve lehçeyi taklit ederek farklı bir tarz yakalamıştır. Ayrıca şair bu şiirinde müstehcenliği ön plana alarak buna uygun kelime ve cümleler kullanmıştır.

Bu çalışmada bahr-ı tavîller üzerinde genel bir değerlendirme yapılmış, Fehîm-i Kadîm'in bahr-ı tavîlinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durularak bilinen tek nüshasından hareketle transkribe edilmiş metnine yer verilmiştir.

ABSTRACT

Bahr-i tavil is one of poetry forms which remains between poetic and prose on classical Turkish literature. As it is on other poetry forms, very different subjects were reflected on this poetry form that its samples are occasional by various poetic, imagination and expression ways as remaining faithful to classical literature rules also.

It is known that a lot of poets preferred this poetry form in different periods which Ahmet Pasha wrote its first sample on our literature in Anatolia in fifteenth century. One of them is also Fehîm-i Kadîm who was one of important poets of seventeenth century. Fehîm caught a different form on this bahr-i tavil which is different from other in terms of both form and concept and also worded as he imitated nine different language and dialect as to be Arabian, Albanian, Armenian, Rum, Jew, Tatar, Turk, Persian and his own dialect. Moreover, the poet used appropriate word and sentences to it as putting obscenity forefront on his poem.

On this study, a general evaluation has been made on bahr-i tavils, Fehîm-i Kadîm's bahr-i tavil's transcribed text was involved by its known single copy as its form and concept features were emphasized.

ANAHTAR KELİMELER

Klasik Türk edebiyatı, Fehîm-i Kadîm, bahr-ı tavîl.

KEYWORDS

Classical Turkish Literature, Fehîm-i Kadîm, bahr-ı tavil.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında çeşitli konuların dile getirilmesi amacıyla kullanılmış birçok nazım şekli bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şairler tarafından sıkça kullanılmış, bazıları ise daha az tercih edilmiştir. Edebiyatımızda az tercih edilen ve örneklerine sık rastlanmayan nazım şekillerinden biri de bahr-ı tavîllerdir.

* Makalenin Geliş Tarihi: 22.01.2016 / Kabul Tarihi: 16.02.2016

** Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (yunuskaplan@osmaniye.edu.tr).

Terim olarak bahr-ı tavîl, edebiyatımızda iki kavramı karşılamak için kullanılmıştır. Birincisi daha çok Arap edebiyatında kullanılan, Fars ve Türk edebiyatlarında hemen hemen hiç tercih edilmeyen ve “*fe’ûlün mefâ’ilün fe’ûlün mefâ’ilün*” tef’ilelerinden oluşan bir aruz bahridir (İpekten 2010: 134). İkincisi ise bir nazım şeklinin adıdır. Bu nazım şekli, “*fe’ilâtün*” tef’ilesinin arka arkaya tekrarlanmasıyla yazılır. Her mısra, kendi içinde secili olup bu mısraların kafiye şeması kıta yahut gazel biçiminde olabilir. Manzumenin sonunda şairler, mahlaslarını kullanırlar. Bahr-ı tavîllerde, mısralardaki tef’ile sayısının 50’ye kadar çıktığı görülebilmektedir (Aksoyak 2007: 439).

Bu nazım şeklinde genellikle sevgilinin güzellik unsurları ile âşık ile maşuk arasındaki münasebetler işlenir. Bunun dışında münacat, naat gibi dinî konulardan mizahi konulara kadar yazılmış bahr-ı tavîl örneklerine rastlanmaktadır. Bahr-ı tavîlin beyitleri arasında çoğunlukla bir anlam bütünlüğü bulunur. Olay, bir hikâye anlatımı içinde verilir. Olay bütünlüğü ve esprili konuları ele almaları bakımından bahr-ı tavîller, zincirlemeli tekerlemelere benzer (Aksoyak 1999: 439).

Bahr-ı tavîller üzerine şimdiye kadar bazı çalışmalar yapılmıştır.¹ Bu çalışmalar içerisinde en kapsamlı olanı İ. Hakkı Aksoyak’ın iki ayrı çalışmasıdır. Aksoyak, önce “*Bahr-ı Tavîl*” adlı makalesinde çeşitli divanlar ve mecmuaları tarayarak 21 şairin bu nazım şekliyle şiirler yazdığını tespit etmiştir (bk. Aksoyak 1999). “*Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa’nın mıdır?*” adlı ikinci çalışmasında ise yapmış olduğu taramalar neticesinde şair sayısını 28’e, bahr-ı tavîl sayısını da 39’a çıkarmış; Anadolu sahasında ilk bahr-ı tavîl sahibi şairin ise Ahmet Paşa olduğunu tespit etmiştir (bk. Aksoyak 2007).

Aksoyak’ın yapmış olduğu çalışmaya göre edebiyatımızda Anadolu sahasında yazılmış olan ilk bahr-ı tavîl, 15. yüzyıl şairlerinden Ahmet

¹ İsmail Parlatır (1992), “Fuat Bayramoğlu ile Anılarda”, *Türk Dili Dergisi* (487), s. 24-26; Rasih Erkul (1993), “Bir Bahr-i Tavil Örneği ve Birri Mehmed Dede”, *Yedi İklim*. V (39), s. 43-45; İ. Hakkı Aksoyak (1999), “Bahr-i Tavil”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, s. 438-445. Ahmet Mermer (2002), “XVI. Yüzyıl Divan Şairi Fedayi ve İki Bahr-i Tavili”, *İlmî Araştırmalar* (14), s. 121-129; İ. Hakkı Aksoyak (2007), “Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa’nın mıdır?”, *Turkish Studies* 2 (4), s. 84-97; Beyhan Kesik (2015), “Muhibbî’nin Bahr-ı Tavîl’i”, *Littera Turca (Journal of Turkish Language and Literature)* 1 (2), s. 55-60.

Paşa'ya aittir. Bu yüzyılda Seyfî, Belâyî ve Şeyhî bahr-ı tavîl sahibi diğer şairlerdir. 16. yüzyılda Fedâyî ve Gelibolulu Âlî; 17. yüzyılda Arşî, Fehîm-i Kadîm, Beyânî, Mu'în ve Mücellâ; 18. yüzyılda Birrî, Zâtî?, Dâniş ve Şeyh Gâlib; 18. yüzyılda Müştak Baba, Antepli Aynî, Nebâtî, İzzet, Bayburtlu Zihnî, Necmî, Senûh ve İffetî?; 20. yüzyılda ise Sâbir, Abdalbaki Fevzî, Çukadarzâde ve Halil Nihat Boztepe bahr-ı tavîl sahibidir (2007: 95-96).

Bu alandaki son çalışma ise Beyhan Kesik'e aittir. Kesik, "*Muhibbî'nin Bahr-ı Tavîl'i*" adlı çalışmasında Muhibbî'nin daha önce bilinmeyen bir bahr-ı tavîlini tespit ederek bunu ilim âleminin istifadesine sunmuştur (bk. Kesik 2015). Kesik, tespit ettiği bu şiirle birlikte edebiyatımızdaki bahr-ı tavîl yazar şair sayısını 29'a, bu türdeki şiir sayısı da 40'a çıkarmıştır. Bu şiirler dışında 18. yüzyıl şairlerinden Azbî Baba'nın da mersiye türünde bir bahr-ı tavîli bulunmaktadır (Bayram 2006: 151-53). Bu şiir de dikkate alındığında edebiyatımızdaki bahr-ı tavîl yazar şair sayısı 30'a, bu türdeki şiir sayısı ise 40'a çıkmaktadır.

Fehîm-i Kadîm ve Hayatı

Asıl adı, Mustafa'dır. Aslen Arap kökenli olup ailesi Haleplidir. Doğum tarihiyle ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Babası, İstanbul Tahtakale ve Parmakkapı'da unculuk mesleğiyle uğraştığı için Uncuzâde sanıyla tanınmıştır. Daha sonra XIX. yüzyıl şairlerinden Süleyman Fehîm Efendi'yle karıştırılmaması için sonradan "Kadîm" unvanıyla anılan Fehîm'in, düzenli bir eğitim alıp almadığı hakkında da elde pek bilgi bulunmamaktadır. Arap kökenli bir aileye mensup olması dolayısıyla çok iyi derecede Arapça bilmektedir. Arapçaya bu denli vakıf olması *Dîvân*'ında da kendini göstermektedir. Fehîm, Arapçanın yanı sıra çok iyi derecede Farsça bilmektedir. 10 yaşında *Örfî Dîvânı*'nı istinsah etmesi de bunu göstermektedir. Yakın dostu şair Rindî (Şeyh Ahmed-i Gülşenî)'ye göre Fehîm; Kudüs, Mekke ve Medine'de bulunmuştur. Ardından şair Bosnalı Mezâkî Süleyman Efendi'nin yardımıyla 1054/1644'te Kahire'ye giderek Mısır Valisi Eyyüb Paşa'nın himayesine girdi. Fehîm'in bir yanda baş edemediği gurbet duygusu öte yandan hamisinin gözünden düşmesi, ona Mısır'ı ve Mısır halkını büsbütün olumsuz göstererek adeta nefret noktasına vardırmıştır. Mısır Kalesi Dizdarı Mehmed Ağa'ya İstanbul'a dönüş isteğini dile getiren bir kaside sunmuştur. Kasidenin

ardından Dizdar Mehmed Ağa'nın ona dönüş için gerekli olan yol harçlığını verip, İstanbul'a resmi görevle giden bir kafiye yerleştirmesi ile Fehim, Mısır'dan İstanbul'a doğru yola çıkar. Ancak yolculuk sırasında Konya-İlgın'da henüz 20'li yaşlarındayken vefat etmiştir. Ölüm sebebinin sıtma ya da veba olduğu hakkında kaynaklarda farklı bilgiler kayıtlı olduğu gibi ölüm tarihi de *Sicill-i Osmanî*'de 1050/1640, *Rıza Tezkiresi*'nde 1054/1644; Belîğ'de 1056/1646, Safayî, Şeyhî, Tefik, Safvet ve *Osmanlı Müellifleri*'nde 1058/1648 iken, Mûcib'de 1057/1647'dir (Üzgör 1991: 3-9; Yıldız 2014, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=4364>, E.T. 01.12.2015).

Eserleri:

1. *Dîvân*: Fehîm'in bilinen en önemli eseridir. *Fehîm Dîvânı* üzerinde iki farklı çalışma yapılmıştır. Bunlardan ilki 1934'te Sadettin Nüzhet Ergun, ikincisi ise 1991'de Tahir Üzgör tarafından yapılan yayımlardır. Üzgör tarafından yapılan tenkitli divan çalışmasında 17 kaside, 5 musammat, 16 kıt'a, 293 gazel, 56 rubai ve Farsça 3 gazel, 2 kıt'a, 3 rubai bulunmaktadır (bk. Üzgör 1991).

2. *Şehrengiz*: 273 beyitten müteşekkil bir eser olup aruzun "*fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün*" kalıbıyla yazılmıştır. Başta dört rubai, 116 mesnevi beyti, ardından başka bir rubai; sonda kendisi dâhil olmak üzere çeşitli kişiler hakkında yazdığı genellikle beşer mesnevi beytinden ibaret yirmi parçadan meydana gelen 104 beyit, beş beyitlik bir gazel, mesnevi tarzında on sekiz beyitlik bir hatime, beş beyitlik bir kıta, beş beyitlik bir gazel, ayrıca yedi beyitlik bir başka gazel olmak üzere tertip edilmiştir. Eser, baştan sona kadar müstehcen ifadelerle doludur (Ekinci 2013: 752).

3. *Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-ı Kümmelîn*: Eser, mensur bir mukaddimeyle başlar; bunu takip eden yetmiş iki latife ve Nasreddin Hoca'ya ait on üç fıkra ile sona erer. Fehîm, bu eserinde büyük ölçüde Molla Câmi'nin *Bahâristân*'ından yararlanmışır. Eserdeki latifelerin önemli bir kısmı ya tamamen yahut kısmen *Bahâristân*'daki latifelerin tercümesi niteliğindedir (Ekinci 2013: 753-54).

4. *Durûb-ı Emsâl-i Türki*: Bu eserin Fehîm-i Kadîm'e aidiyeti hususunda belirsizlik söz konusudur. Eser üzerinde çalışma yapan Ramazan

Ekinci, hem *Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-ı Kümmelîn* hem de *Durûb-ı Emsâl-i Türkî*'nin Fehîm'e ait olamayacağı görüşündedir. Ekinci'yi bu görüşe sevk eden hususlardan ilki Fehîm'in eserlerinin bulunduğu külliyyattaki *Dîvân*, *Şehrengîz* ve *Bahr-ı Tavîl*'den sonra temmet kaydının olması diğerlerinde ise olmaması; ikincisi ise *Dîvân*'ın onlarca nüshasının olmasına rağmen her iki eserin de sadece İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde TY. 2932 numarada kayıtlı olan nüshanın sonunda bulunmasıdır (Ekinci 2015: 165-66).

5. *Bahr-ı Tavîl*: Fehîm'in külliyyatının kayıtlı bulunduğu İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 2932 numaralı nüshanın 65a-66b sayfalarında kayıtlıdır. Çalışmamıza konu olan eserle ilgili geniş açıklama aşağıda yapılacaktır.

Fehîm-i Kadîm'in *Bahr-ı Tavîl*'i:

Fehîm'in *Bahr-ı Tavîl*'inin bilinen tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 2932 numarada kayıtlı olan 80 varaklık Fehîm külliyyatının 65a-66a sayfalarında kayıtlıdır. 1058/1648 yılında istinsah edilen ve müstensihî belli olmayan bu nüsha, 195x225 mm. ölçülerindedir. Sayfalar çift sütunlu olup, her sayfada 31 satır bulunmaktadır. Rika hatla kaleme alınan eserin başlıkları ve cetvelleri kırmızı, diğer yerler ise siyah mürekkeplidir. Külliyyatta bahr-ı tavîl dışında 1b-59b varakları arasında *Dîvân*, 60a-64b'de *Şehrengîz*, 66b-73a'da *Tercüme-i Letâ'if-i Kibâr-ı Kümmelîn*, 73a-77b'de *Durûb-ı Emsâl-i Türkî*, 77b-79b'de şehir ve menzil isimleri, 79b-80a'da ise Hüseyin Baykara'nın meclisleriyle ilgili iki muamma bulunmaktadır.

Fehîm'in *Bahr-ı Tavîl*'i, "*Bahr-ı Tavîl-i Der-çend Zebân*" başlığını taşımaktadır. Kendi içinde kafiyeli 11 mısradan oluşan ve şekil itibarıyla herhangi bir nazım şekliyle örtüşmeyen bu şiirde mısralar, sayıları 46 ile 51 arasında değişen "*fe'ilâtün*" tef'ilelerinden oluşmaktadır:

'Arab: Dir feşâhatla 'Arab yâ şelebi itme jefâdur jeker aşıda yaqarsın mı yürek yakmağa şakmak şakarsın mı habîbî şelebi isme'a minnî eş ekal-
lek gidelüm der bizüm oda alayum sen yidi fâra s...eyüm ben iki fâra dime
Allâh te'âlâyı severseñ bize lâ lâ şelebi bu size lâ lâ feteqabbel ene 'abdik
yâ emîr ente kebîr zebbi? uzadayım sözi jânüm g...tin aş kılma jefâ biz

şalayum dem-be-dem aña şulekâ yâhı hemîn siz şulekâ şukka şakırdısı
ayûka vü ‘avâzi ‘araşasız o şuver mişl-i țarâka şısayum ben ideyüm
şâhşarı şâfî rüsvâ (48 fe’ilâtün).

Bazı tef’ileler, “fâ’ilâtün” şeklinde karşımıza çıkarken, son tef’ilelerden bazıları ise “fa’lün”e dönüşmekte; bazı yerlerde ise vezin aksamaktadır. Fehîm, bu şiirinde Arap, Arnavut, Ermeni, Rum, Yahudi, Tatar, Türk, Acem ve kendi ağzından olmak üzere dokuz farklı dil ve lehçeyi taklit etmiştir.

Şair, bu taklitte bazı kelime ve heceleri adı geçen dil ve lehçelere sahip kişilerce tahrif edilmiş şekilleriyle kullanmaya gayret etmiştir. Örneğin “çelebi, cefa, canum, şeker” kelimeleri Arap’ın ağzında “şelebi, jefa, janum, jeker” şeklinde karşımıza çıkar. Yine aynı şekilde “çelebi, seni, ben, gel, çok” kelimeleri bir Ermeni’nin ağzında “çelabi, sini, man, gal, coğ” şekline; “Çelebi, sultan, aşk” kelimeleri ise bir Rum’un ağzında “selebi, suğan, ask” şekline dönüşür. Bazı kelime ve eklerin ise bir Tatar’ın ağzında Tatar şivesine bir hayli uyum sağladığı görülür: “Yahşi, köngül, düşügey, özünigi, sini, sever min, ğam imas, ne kılay, kıanda bolay, kızılığay, niceday, köp, batkiliğ, miniga atgasın”...

Fehîm, konuşturduğu bu farklı kişilerin ana dil ve lehçelerine ait bazı kelime ve ibarelere de yer vermiştir. Arap’ı konuştururken “habîbî, isme’a minnî eş ekallek, lâ lâ, feteķabbel ene ‘abdik yâ emîr ente kebîr”; Arnavut’u konuştururken “mori, ruçku”; Ermeni’yi konuştururken “inçakdis, hâlğâr, aşvadar”; Rum’u konuştururken “tine kâmu, matyam, matakyam, engese, kôlulisi, luğav, mişor, anğamu, matu ħorustu, kıanyos, punı, alado, misu, ħavaldu, pozna, aşpara, kıonapa” gibi kelime ve ibareleri kullanarak şiirine renk katmıştır.

Şiirin dikkat çeken bir başka özelliği de oldukça müstehcen ifadeler ihtiva etmesidir. Tahir Üzgör’e göre *Fehîm Dîvânı*’nda pek nadir olarak ölçülü ve sınırlı bir şekilde karşılaşılan ve bir bakıma Nedim’in habercisi olarak telakki edilebilecek bu müstehcenlik, bu şiirde çok bayağı bir hüviyette karşımıza çıkmaktadır (1991: 11).

Sonuç

Bu çalışmayla Fehîm'in şimdiye kadar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan *Bahr-ı Tavîl*'i ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Fehîm, yazmış olduğu bu *Bahr-ı Tavîl* ile hem şiirde ve sanatta farklılık yakalama gayretini göstermiş, hem de farklı dil ve lehçeleri kullanarak yaşamış olduğu dönemdeki Osmanlı toplumunun sahip olduğu kültürel ve demografik farklılığı yansıtmıştır. Şairin muhteva ve söyleyiş bakımından müstehcenliği ön plana çıkarması, toplum hayatında her zaman varlığını sürdüren ancak birtakım sosyal normların telkin ve baskılarıyla gayr-ı resmi bir kullanım alanına sahip olan argo tabirlerin böyle bir şiir özelinde somut bir belgede kayıt altına alınması bakımından önemlidir.

[Metin]

[65a] Baħr-ı Tavîl-i Der-çend Zebân

Eyyühannâsü görüñ 'âşık-ı nâçizi ve bî-'aql-ı temîzi key sevüp bir kekez hîzi ve bir kıncı yaraķ-ı ârı ve bir şâhid-i bâzârı ve bir kıhbe-i bî-'ârı idüp başını yolında fedâ hasret ile âh iderek nâle-i cângâh iderek kûymı leylen ve nehâr itmededür geşt ü güzâr ol kekez ammâ ki cihân ile s...işmekde g...in 'âleme mebzûl idüp itmiş o kadar yol ki birer rub' kıoyup narı s...erler gice gündüz anı bol bol 'Arab ü Arnavud u Ermeni vü Rûm u Yahûdî vü Tatar Türk ü 'Acem daħi dili hâlt iderek her biri öz lehce-i maħşûşı ile hâlini 'arz eyleyüp itmekdedür ol kıhbeyi peydâ

Evvelâ hîz baña şîve vü nâz itse bu yüzden aña ben daħi niyâz eylerüm âğâze ki ey büt-i sîmîn-beden ü sîm-perestüm mey içüp zümre-i pâbüçci bekârı ile her odada mestüm kekez tenüm g...t virenüm lutf idüp ey kıhbe ne var bu g...te degmez mi yüz ihsân it anı bende-i efgendeñe göster göreyüm yüz süreyüm şâd u feraħnâk tuman çâk olayum işte saña bir penez akçe fakîr itme bizi şimdi mi s...dün tıtalum kim çealebüm sen a cânum sevdicegüm poħ yime çöz tıonuñı aç g...tünı olayum? süstî-i tıumanuña? hem zelle-i 'uryânuña cânâ

'Arab: Dir feşâhatla 'Arab yâ şelebi itme jefâdur jeker ataşda yaķarsın mı yürek yaķmağa şaķmaķ şaķarsın mı habîbî şelebi isme'a minnî eş eķallek gidelüm der bizüm oda alayum sen yidi fâra s...eyüm ben iki fâra dime Allâh te'âlâyı severseñ bize lâ lâ şelebi bu size lâ lâ feteķabbel ene 'abdik yâ emîr ente

*kebîr*² zebbi? uzadayım sözi jānum g...tin aş kılma jefā biz şalayum dem-be-dem aña şulekâ yāhı hemîn siz şulekâ şukka şakırdısı ayūka vü ‘avāzı ‘arakaşız o şuver mişl-i tarāka şışayum ben ideyüm şāhşarı şāfî rüsvā

Arnavud: Dir eyā mori çeledi Alla seversin bize virmezsi g...ti müft degül açacağımızla şata Alla haqıyçün iki urup çözüreyüm marr u dibāt? g...ti gel eyleme şeytān cizi kör g...tine ruçku şakına eyle biraş şülle ki ne şiş yana ne pencevüş? Alla seversin çöze başı g...tini eyā tabışha buṭını hem g...tini hem buṭını sevdüğima korkma komam içine va’llāhi hemān sürerüm ancak buṭına bozma mori gel bāzari? müşteri bir hoşça gözet ki kaçarsın [65b] yūri keşāta butı g...t bulunur müşteri yokdur şovudı Alla haqıyçün kebābı müşteriler azdı cin oldu boza beğendi? evvela ammā

Ermeni: Dir çelabi inçakdis n’ayleyeyüm man sini şavirem hıç mani yohlar misen ya aḥşa jenc ister misen a çalabi n’eylayayın nicedayın kim halarum? avi harāb ḥalḥār u ḥālḥār şızlar al menüm aḥşacuğumu aza coğa ḥalma saña man gerek kim hageriz açdurmağa çoh aşvadara alvarasın hā diyasın maña poḥum şıçırasın man yüzüña bahmayup ağzum bile açmam saña bañ nāzlanuram gal çalabi aşvadarı eyleme aşvaş ḥāḥıçün harar hāzer mani diñle çalabi alma manüm āḥumı ḥurbānlar olam kārızüñ içinde olam kendümi gerdāl gibi bu ḥāke şalam gāh çıham gāh ṭalam hā

Rûm: Dir ‘a selebi ḥavaldu biz suṭānum ḥazretin aşkında ‘aceb tine kamu pozna yinü pek suṭānum olmasam ansak giceler ḥazretin añdukça hemān yağlarum iple s...üm ejderḥā gibi bağlarum ey matyam engese kolulisi luğav nigu mişor anṭamu matyam luğavda ey suṭānum matu ḥorustu size kanyos gönül düsdi tenāfütü tene biz ‘aşkuñ ile āḥ didükçe diyesin oḥ matakyam oḥı oḥı punı ḥan kaḫat? u bunu sebeblik bire matyam böyle mi olur alado misu aparatı aşpara ṭapunaṭa ammā ki ne keskin ki içersin de ḥemān serhoş olursın da yatarsın da pupa elde konapa³

Yahūdî: Dir Yahūdî çelebi vallāh çokdan şeverüm başuñ için ḥoruḫı unutma canum ḥançer ile elyamı korkutma canum şifte biyayı görelüm şuñda ne dirşin virelüm evde şifālar şoralum tij gidelüm Allāh şeverşeñ kör mişün ne müşelmān ne şefüt ṭā’ifelerinden şu başı toymaşun Allāh kajuklar beni

² Ey Emîr, sen büyüsun. Ben senin kulunum, kabul et.

³ Sayfa kenarına Rumca bazı kelimelerin anlamları yazılmıştır. Bu kelimeler şunlardır: tine kamu: ne yapayım; matyam: gözüm; engese: aç; kolulisi: yapışmış; luğav söylerim; mişor: darılmak; anṭamu: buluştuk; matu ḥorustu: Hz. İsa’ya yemin etmek; kanyos: birkaç kişi; punı: nereden; alado: gel; misu: yarım.

vallâh hemân jir jemîne şîşer amuj ardıñça köpek oğlu köpek horujuñuj çüf-tüñüj toñujuñüj dañi vamuj şultânum ile yiyelüm ma'l-ğazarı hâş mağarna? vü kışır paşa akalar işelüm keşkin eyezmend olalum şerhoş u meştâne kemeñçe şalalum ben ben şîşere şezdük be çüft turma çala

Tatar: Dir Tatar yahşi yigit bolma yaman neyleye köngül düşügey özünigi sini ğâyetle sever min ğam imas kuyruğı özgeler iletdür min calķ urur min ne kılay kanda bolay kızlığay niceday [66a] bir şadağum bir qotağum bar şadağum singa fedâ bula eger aşka bilürseñ gel kımız iş kayda bolay esrük ve min türkiler ırlar min ve köp yahşi oyunlar dañi oynar min ve kalķar min ve şıçrar min ve o batkiliğ ki tapup zevķ miniga atgasın ol kuyruğı baħşış 'aceb miniga ol yahşi ğünü tünide göster k'anı bar mı ki min ol ğün mübarekni katmağā ğör ay u yüzine yüz kat ile yüzümi süray ancana da

Türk: Dir gözümün aydını ğurbânlar olam zevdiceğüm al tana gözlüm be benüm ağıdalı sözlüm be benüm ay gibi yüzlüm beye ğahbem beye zaķķam zevevin Allâh haķķı ğöz ğöre ebe biye ablaķ neñüzün böyle nideñ g...tüñ alup ğande gideñ ğancaru dirseñ gidelük zevdiceğüm ğaçma ğubâruma yüri bir tehne zafâcığ idelüm n'eyleyeyin vay anacuğum n'ideyin ğatdı katı ğurıcağum be gözüm keş bigi âb baķ g...tüñün boķını aryan bigice lıķlık ğurüplet itmeseng ğar yanı nem toymayan oğlan g...tüñün zelletine ğorķarın ünzil zemeni ğâyet ile mende ğabâ onla ğafarum? vay tazıķdum vay ana

'Acem: Dir âh gözüm nûrı meni kıлма ğülen zâr şaķın olma ğülen tünd ü dil-âzâr ki men 'aşıķuñam men dönerem başuñā ğurbân olayum başuñā öz başuñ için bendeñe bir baş virüp kıl meni ser-defter-i 'uşşâķ ki çüzgirmen? ender *kün to râh ne-yâbed*⁴ ki menüm saña viren mâ-melekin ya'ni ki çoğ naħş çıkarup saña kâr öğredürem tâ ki saña larķ idende oğuyup bes ki dirüm ğâlet-i inzâlâda bu ğüne terennümle ki inzâl olurum zelle-i 'uryânuñı ğörcek tenedür nâ âha âh âh de de diyem dertine hey hey ki künd nağme-i kün tûmürâ mest yevel lâ yeveli mîrzâ

Dîvâne: Dir deli oğlan s...erüm kaşuñı oğlan açarum başuñı oğlan be ķoma gitdi g...tüñ s...di s...im ğör s...mek aķ g...tüñi aç g...tüñün bak s...ini erse bârî bursa feres tönba tarı âh ehe pah peh pu ķoko hây meded aldur deme kendüm peh? ğetür alma s...im çalma ikim ğahbecik oğlan anañı babañ ile igne içinde s...erüm yırtarum a...ın dikerüm tönba töturla ğeçerüm ķarğa hoşâbın içerüm altı ğöğercin şaçarum ğam yemem endîşe-i köngüle civânum g...tüñün kıllarına inci dizersek bire ķancı ķanı üç ğözli yüzün çal bulutı ğökde ğüneş oldı börekçi ğaħa ğaħħâ **Fehîm** dir ğîz-i mâder be-ħaťâ.

⁴ Sen yola gelmiyorsun.

Kaynakça

- AKSOYAK, İ. Hakkı (1999), “Bahr-ı Tavîl”. Ankara: *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*. s. 438-445.
- (2007), “Anadolu Sahasında İlk Bahr-ı Tavîl Ahmed Paşa’nın mıdır?”. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4. s. 84-97.
- BAYRAM, Sibel (2006), *Azbi Baba Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniv. Sosyal Bilimler Ens.
- EKİNCİ, Ramazan (2013), “Fehîm-i Kadîm’in Latîfeleri Tercüme-i Letâyif-i Kibâr-ı Kümmelîn”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/4 Spring, s. 749-768.
- (2015), “Fehîm-i Kadîm’e Mâl Edilen Bir Atasözleri Kitapçığı: Durûb-ı Emsâl-i Türkî”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies* 15/1 Yaz-Summer. s. 163-85.
- ERKUL, Rasih (1993), “Bir Bahr-i Tavîl Örneği ve Birri Mehmed Dede”, *Yedi İklim*. V (39): 43-45.
- FEHÎM, *Dîvân*, İstanbul Üniv. Nadir Eserler Kütüphanesi TY 2932. vr. 65a-66a.
- İPEKTEN, Haluk (2010), *Eski Türk edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KESİK, Beyhan (2015), “Muhibbî’nin Bahr-ı Tavîl’i”, *Littera Turca (Journal of Turkish Language and Literature)* C.1, Sayı 2. 55-60.
- MERMER, Ahmet (2002), “XVI. Yüzyıl Divan Şairi Fedayi ve İki Bahr-ı Tavîli”. *İlmî Araştırmalar*, Sayı 14. 121-129.
- PARLATIR, İsmail (1992), “Fuat Bayramoğlu ile Anılarda”, *Türk Dili Dergisi* (487): 24-26.
- ÜZGÖR, Tahir (1991) (Haz.), *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara: AKMB Yay.
- YILDIZ, Ayşe (2014), *Fehîm-i Kadîm*. <http://www.turkedebiyatiisimleri.org/index.php?sayfa=detay&detay=4364>, [E.T. 01.12.2015].